

زندگی امام ابو الحسن علی الرضا ابن موسی الکاظم ابن جعفر الصادق ابن محمد الباقر بن علی بن حسین بن علی بن ابی طالب علیهم السلام هشتمین امام از ائمه اهل بیت صلوات الله علیهم اجمعین

امام رضا (ع) در روز جمعه، یا پنجشنبه 11 ذی حجه یا ذی قعدة یا ربیع الاول سال 153 یا 148 هجری در شهر مدینه پا به دنیا گذاشت. بنابراین تولد آن حضرت مصادف با سال وفات امام صادق (ع) بوده یا پنجسال پس از درگذشت آن حضرت رخ داده است. همچنین وفات آن حضرت در روز جمعه یا دوشنبه آخر صفر یا 17 یا 21 ماه مبارک رمضان یا 18 جمادی الاولی یا 23 ذی قعدة یا آخر همین ماه در سال 203 یا 206 یا 202 هجری اتفاق افتاده است. شیخ صدوق در عیون اخبار الرضا گوید قول صحیح آن است که امام رضا (ع) در 21 ماه رمضان، در روز جمعه سال 203 هجری درگذشته است. وفات آن حضرت در سال 203 در طوس و در یکی از روستاهای نوقان به نام سنآباد اتفاق افتاد.

با تاریخهای مختلفی که نقل شد، عمر آن حضرت 48 یا 47 یا 50 یا 51 سال و 49 یا 79 روز یا 9 ماه یا 6 ماه و 10 روز بوده است. اما برخی که سن آن حضرت را 55 یا 52 یا 49 سال دانسته‌اند، سخنان با هیچ یک از اقوال و روایات، منطبق نیست و ظاهراً تسامح آنان از اینجا نشأت گرفته که سال ناقص را به عنوان یکسال کامل حساب کرده‌اند. از جمله این اقوال شگفت آور سخن شیخ صدوق در عیون اخبار الرضا است که گفته است: میلاد امام رضا (ع) در 11 ربیع الاول سال 153 و وفات وی در 21 رمضان سال 203 بوده و با این حساب آن حضرت 49 سال و شش ماه در این جهان زیسته است. مطابق آنچه صدوق نقل کرده، عمر آن حضرت پنجاه سال و شش ماه و ده روز می‌شود و منشا این اشتباه را باید عدم دقت در جمع و تفریق اعداد دانست شیخ مفید نیز مرتکب این اشتباه شده است و ما در حواشیهای خود بر کتاب المجالس السنیة متذکر این خطا شده‌ایم.

بنابر گفته مولف مطالب السؤل، امام رضا (ع) 24 سال و چند ماه و بنابر قول ابن خشاب 24 سال و 10 ماه از عمر خویش را با پدرش به سر برد. لکن مطابق آنچه گفته شد، عمر آن حضرت در روز وفات پدرش 35 سال یا 29 سال و دو ماه بوده و پس از درگذشت پدرش چنانکه در مطالب السؤل نیز آمده، 25 سال زیسته است و نیز مطابق آنچه قبلاً گفته شد آن حضرت پس از پدرش بیستسال در جهان زندگی کرد. چنانکه شیخ مفید نیز در ارشاد همین قول را گفته است. برخی نیز این مدت را بیستسال و دو ماه، یا بیستسال و نه ماه، یا بیستسال و چهار ماه، یا بیست و یکسال و 11 ماه، ذکر کرده‌اند که این مدت، روزگار امامت و خلافت آن حضرت به شمار است. در طول این مدت آن حضرت دنباله حکومت هارون رشید را که ده سال و بیست و پنج روز بود درک کرد. سپس امین از سلطنت خلع شد و عمویش ابراهیم بن مهدی برای مدت بیست و چهار روز به سلطنت نشست. آنگاه دوباره امین بر او خروج کرد و برای وی از مردم بیعت گرفته شد و یکسال و هفت ماه حکومت کرد ولی به دست طاهر بن حسین کشته شد. سپس عبد الله بن هارون، مامون، به خلافت تکیه زد و بیستسال حکومت کرد. امام رضا (ع) پس از گذشت پنج یا هشتسال از خلافت مامون به شهادت رسید.

مادر امام رضا (ع)

در مطالب السؤل گفته شده است که: مادر آن حضرت کنیزی بود. که خیزران مرسی نام داشت. برخی نام وی را شقرآه نوییه، ذکر کرده‌اند که اروی، اسم او و شقرآه لقب وی بوده است.

طبرسی در اعلام الوری گوید: مادرش کنیزی بود به نام نجمه که به وی ام البنین می‌گفتند. برخی نام مادر آن حضرت را سکن نوییه و تکتم، نیز گفته‌اند. حاکم ابو علی گوید: از جمله شواهدی که دلالت دارد نام مادر امام رضا (ع) تکتم بود، سخن شاعری است که در مدح آن حضرت فرموده است:

الا ان خیر الناس نفسا و والدا

و رهطا و اجدادا علی المعظم (1)

انتنا به للعلم و الحلم ثامنا

اماما بودی حجة الله تکتم (2)

ابو بکر گوید: عده‌ای این شعر را به عموی ابو ابراهیم بن عباس منسوب ساخته‌اند و من آن را روایت نمی‌کنم و روایت و سماع این شعر برای من واقع نشده بنابراین نه آن را اثبات می‌کنم و نه ابطال. وی همچنین گوید: تکتم از اسامی زنان عرب است و در اشعار بسیاری به کار رفته است. از جمله در این بیت:

«طاف الخیالان فزادا سقما

خیال تکنی و خیال تکتما»

فیروز آبادی نیز بر این اظهار نظر صحه گذارده و گفته است: تکنی و تکتم به صورت مجهول، هر یک از نامهای زنان است.

کنیه آن حضرت

کنیه آن حضرت را ابو الحسن و نیز ابو الحسن ثانی خوانده‌اند. ابو الفرج اصفهانی در مقاتل الطالبیین روایتی نقل کرده و مبنی بر آن که کنیه آن حضرت، ابو بکر بوده است. وی به سند خود از عیسی بن مهران از ابو صلت هروی نقل کرده است که گفت: روزی مامون از من پرسشی کرد. گفتم: ابو بکر در این باره چنین و چنان گفته است.

مامون پرسید: کدام ابو بکر؟ ابو بکر ما یا ابو بکر اهل سنت؟ گفتم، ابو بکر ما. پس عیسی از ابو صلت پرسید: ابو بکر شما کیست؟ پاسخ داد: علی بن موسی الرضاست

که بدین کنیه خوانده می‌شود.

لقب آن حضرت

در کتاب مطالب السؤول در این باره آمده است: القاب آن حضرت عبارت است از رضا، صابر، رضی و وفی، که مشهورترین آنها رضاست. در فصول المهمة نیز مشابه این مطلب آمده با این تفاوت که در آنجا به جای القاب رضی و وفی، زکی و ولی یاد شده است. در مناقب ابن شهر آشوب گفته شده است: احمد بزنتی گوید: بدان جهت آن حضرت را رضا نامیدند که او از خدا در آسمانش رضا بود و برای پیامبر و ائمه در زمین رضا بود. و نیز گفته‌اند چون مخالف و موافق گرد آن حضرت بودند وی را رضا نامیدند. همچنین گفته‌اند: چون مامون بدان حضرت، رضایت داد وی را رضا گفتند.

نقش انگشتری آن حضرت

در فصول المهمة گفته شده است: نقش انگشتری امام رضا (ع) «حسبی الله» بود و در کافی به سند خود از امام رضا (ع) نقل شده است که فرمود: نقش انگشتری من، «ما شاء الله لا قوة الا بالله» است. صدوق نیز در عیون گوید: نقش انگشتری آن حضرت «ولیی الله» بود.

فرزندان امام رضا (ع)

کمال الدین محمد بن طلحه در مطالب السؤول گوید: آن حضرت شش فرزند داشت. پنج پسر و یک دختر. نام فرزندان وی چنین است: محمد قانع، حسن، جعفر، ابراهیم، حسن و عایشه».

عبد العزیز بن اخضر جنابزی در معالم العترة و ابن خشاب در موالید اهل البيت و ابو نعیم در حلیة الاولیا نظیر همین سخن را گفته‌اند. سبط بن جوزی در تذکرة الخواص گوید: فرزندان آن حضرت عبارت بودند از: محمد (امام نهم) ابو جعفر ثانی، جعفر، ابو محمد حسن، ابراهیم و یک دختر. شیخ مفید در ارشاد می‌نویسد: امام رضا (ع) دنیا را بدرود گفت و سراغ نداریم که از وی فرزندی به جا مانده باشد جز همان پسرش که بعد از وی به امامت رسید. یعنی حضرت ابو جعفر محمد بن علی (ع). ابن شهر آشوب در مناقب می‌گوید: امام محمد بن علی (ع) تنها فرزند اوست. طبری در اعلام الوری نویسد: تنها فرزند رضا (ع) پسرش محمد بن علی جواد بود لا غیر. در کتاب العدد القویة آمده است که امام رضا (ع) دو پسر داشت که نام آنها محمد و موسی بود و جز این دو فرزندی نداشت. همچنین در قرب الاسناد نقل شده است که بزنتی به حضرت رضا (ع) عرض کرد: من از چند سال پیش درباره جانشین شما پرسش می‌کردم و شما هر بار پاسخ می‌دادید پس از من پسر جانشین من خواهد شد. اما اینک خداوند به شما دو پسر عطا کرده است پس کدامیک از پسرانتان جانشین شماست؟ مجلسی نیز در بحار الانوار در باب خوشخویی حدیثی از عیون اخبار الرضا (ع) نقل کرده که در سند آن نام فاطمه دختر رضا آمده است. پی‌نوشتها:

1 - هان که از بهترین مردمان از نظر سرشت و پدر و خانواده و نیا، علی (ع) بزرگ است.

2 - تکم او را برای ما به ارمغان آورد و او برای علم و حلم هشتمین امامی است که حجت‌خدا را ادا می‌کند

سیره معصومان، ج 5، امین، سید محسن